

Milan **HOSTA**

FAIR PLAY IN ŠPORT

Poštena igra bi se glasil dobesedni prevod besedne zveze fair play in pravi pomen bi s tem pretirano omejili. Fair play je namreč veliko več kot poštena igra. Gre za medsebojno spoštovanje vseh, na katere se odnos nanaša, pravično delitev pridobljenih koristi, dobronamernost v dejanjih oz. neškodljivost posledic, tudi preudarnost, pogum in sočutje so kreposti, ki jih fair play predstavlja. Poudariti še velja, da je fair play pravzaprav sinonim za splošne moralne norme in humanost v odnosih nasploh in zato lahko tudi šport podredimo splošnim etičnim vrednotam. Iz teh razlogov se športna stroka drži angleške besedne zveze, ki dopušča večjo pomensko širino in gibljivost, hkrati pa ostaja skladna z jezikom športnih igrišč.

In vendarle nas zanima, zakaj se prav v športu poudarjajo moralne kreposti; kaj je lastno športu in na kakšne načine se kažejo človeške lastnosti v športu?

Za nadaljnji razmislek je pomembno, da razumemo šport kot telesno dejavnost, ki je podrejena določenim pravilom z namenom primerjanja sposobnosti. Morala v športu postane pomembna in vprašljiva predvsem, ko govorimo o tekmovalnem športu in ta zaseda velik prostor tako v šolskem, rekreativnem kot poklicnem športu. Slednjemu je prav tekmovanje bistvena lastnost.

Če na kratko povzamemo Sigmunda Lolanda, so športna tekmovanja obravnavana kot družbena praksa, znotraj katere je mogoče prepoznati strukturne, namerne in moralne cilje. Strukturni cilj tekmovanja je merjenje, primerjanje in razvrščanje tekmecev v skladu z nastopom. Posameznikova namera odraža različne razloge za športno udejstvovanje in jih ne gre posploševati. Moralni cilj pa povezujemo s fair playem.

Fair play stroka obravnava z dveh stališč in obe sta uveljavljeni tudi v praksi. Gre za formalni in neformalni pristop. Prvi govori o strogem upoštevanju pravil. Igra oz. tekma je veljavna le, če se strogo držimo pravil. V tem primeru vsaka kršitev pravila pomeni prenehanje igranja igre, saj je s tem strukturna meja prekoračena. To načelo je uporabno predvsem za sodnike, saj nepripravljenost sprejemanja sodniških odločitev, ki so določene s pravili, pomeni nepripravljenost igrati določeno igro. Formalizem je tako pisan na kožo tistim športom, kjer so dejanja športnikov jasna in vidna. Hkrati pa je edini način, ki zagotavlja (spet zgolj formalno) sodniško avtoriteto, saj le tako lahko sodnik doseže in zagotavlja minimalno doslednost in primerljivost odločitev. Pomanjkljivost formalizma je ta, da ne dovoljuje razlikovanja v stopnji poštenosti. Zahteva igranje v skladu s pravili, brez kakršnega koli odstopanja,

kar pa ni življenjsko in bi bilo nerazumno poenostavljanje športnega boja. Drugo stališče fair play obravnava neformalno oz. interpretacijo prepušča vsakokratnim okoliščinam. Gre za kompleksen in zahteven pa vendarle samoumeven pojav ustvarjanja tekmovalnega vzdušja, kjer športniki skupaj s sodnikom (če je le ta prisoten) vzpostavijo bolj ali manj ohlapne kriterije razumevanja in uveljavljanja pravil. Ti kriteriji se spreminjajo od tekme do tekme in se prilagajajo tudi znotraj ene same tekme. Mnogokrat smo priča, ko se sodniški kriteriji zaostrejejo v tekmi, ko je boj na višku, ko se razvnamejo strasti in poseganje po nepoštenih in škodljivih prijemih ogroža tako športnika kot tudi igro samo. V takih primerih se upoštevanje pravil zaostri. Če pa na igrišču vlada vzdušje, ki je sprejemljivo za vse strani in vodi k dobri tekmi pa se marsikdaj tudi kaj spregleda z namenom ohranjanja tekoče igre. Seveda morajo biti tudi športniki sami v tem oziru zreli za igro; imeti morajo občutek, ki ga prepoznamo kot »srce«, ravno pravišnji mero predrznosti in igrivosti, ki krasi mnoge šampione. Tak pristop k fair playu zahteva, da v center pozornosti postavimo športnika in medsebojni odnos tekmecev, sodnikov in tudi gledalcev ter športnih funkcionarjev. Vsi skupaj namreč ustvarjajo vzdušje na igrišču. To vzdušje pa imenujemo, ko so vse stvari na svojem mestu, in ko vsak odigra svojo vlogo tako kot mora, športni duh.

Športni duh je torej najbližje pomenu, ki ga nosi besedna zveza fair play. Seveda se ta duh ustvarja drugače pri športih, kjer gre za aktivno in neposredno soočenje s tekmeccem (športi, kjer nas tekmecc direktno ovira pri doseganju zelenega cilja) in pri športih, kjer gre za premagovanje ovir po določenem vrstnem redu (športi, kjer ne prihaja do konkretnega stika s tekmeccem). Športi, kjer je soočenje neposredno, so resnično pravi kazalec človekove narave, saj gre za boj, pri čemer cilj enega izključuje cilj drugega. Zmaga seveda na drugi strani predpostavlja poraz. In v športnem tekmovanju, v boju, ki naj bi sicer imel le simbolni pomen in naj bi ohranjal značaj igre (ne odloča o ničemer bistvenem oz. življenjsko pomembnim; kar pa se v poklicnem športu spremeni) smo priča vsem plastem človekove narave; dobremu in zlu, poštenosti in goljufiji, ljubezni in sovraštvu itd.

In vendar si – tako nam zdrava pamet narekuje – želimo, da tudi v športu prevladajo lastnosti in okoliščine, ki omogočajo športniku, da uspeva kot dober človek. Mnogo je še misli, ki bi jih bilo vredno predstaviti športni javnosti in naj bo ta razmislek izhodišče za serijo prispevkov, ki bodo spremljali akcijo Športna poteza.

Bibliografski podatki za članek:

Hosta, M. (2004). Fair play in šport. *Trener ZKTS* 4, 1:69-74